

<https://doi.org/10.15407/sofs2024.03.130>
УДК 929Альбіцький

А.О. ПАНАСЮК, аспірант

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна
e-mail: pandrij432@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-4942-609X>

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ ІВАНОВИЧА АЛЬБІЦЬКОГО (1850—1926(?))

У статті наведено результати дослідження рис характеру видатного вченого-гідравліка, педагога, громадського діяча та професора Харківського технологічного інституту Василя Івановича Альбіцького з метою створення його морально-психологічного портрету. Актуальність розвідки зумовлена тим, що постать В.І. Альбіцького, попри його вагомий внесок у розвиток науки та освіти, сприймається багатьма вітчизняними дослідниками як одіозна фігура, нерозривно пов'язана з монархічним режимом. Розкриття індивідуальності цього провідного науковця у галузях гідравліки та гідротехніки відкриває нові перспективи для розуміння зв'язку між його моральними цінностями та науково-педагогічною діяльністю. Для досягнення поставленої мети використано принципи історизму, об'єктивності та всебічності; спеціально-історичні методи: історико-біографічний та історико-хронологічний; просопографічний метод, який дав змогу реконструювати внутрішній світ професора-гідравліка. Стаття ґрунтується на аналізі матеріалів Державного архіву Харківської області та дореволюційних видань, де висвітлено спогади сучасників ученого-гідравліка. Розкрито особистість В.І. Альбіцького як сильної, талановитої та впевненої у собі людини з високими моральними принципами. Показано, що стрижнем життя і професій-

Цитування: Панасюк А.О. Життєвий шлях і психологічний портрет професора Василя Івановича Альбіцького (1850—1926(?)). *Наука та наукознавство*. 2024. № 3 (125). С. 130—152. <https://doi.org/10.15407/sofs2024.03.130>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ної діяльності професора Альбіцького були глибока релігійність, загострене почуття справедливості та віра в основоположну роль освіти у самовдосконаленні людини. Результати дослідження дають підставу для висновку, що ставлення вченого до суспільства загалом і колег зокрема значною мірою визначалось політичними критеріями. У період, коли серед колег і студентів переважали промонархічні погляди, В.І. Альбіцький відзначався відкритістю у спілкуванні. Однак зі зростанням революційних настроїв професор став більш замкненим і приєднався до промонархічних організацій. На цьому етапі він спілкувався передусім з особами, що поділяли його монархічні переконання. Проте образ В.І. Альбіцького уособлює сильну, талановиту особистість, яка попри труднощі та виклики життя наполегливо і впевнено йде власним шляхом. Завдяки інженерному вмінню В.І. Альбіцького бачити й реалізовувати власні плани та проекти навіть у найскладніших обставинах його можна вважати провідним фахівцем у галузях гідравліки та гідротехніки.

Ключові слова: В.І. Альбіцький, Харківський технологічний інститут, галузі гідравліки та гідротехніки, вчений-гідравлік, психологічний портрет, особистісні риси, моральні цінності, Гідравлічна лабораторія.

Вступ. Вивчення ролі особистості в історії науки і техніки є одним із важливих напрямів науково-історичних розвідок, оскільки діяльність видатних персоналій має значний, а під час і визначальний, вплив на еволюцію не лише науки і технологій, а й культури загалом. Сьогоденні персонологічні розвідки відрізняються різноманітністю підходів, що дає змогу аналізувати роль індивіда в багатьох вимірах: культурному, соціальному, психологічному та інших. Проте незважаючи на значний прогрес, досягнутий у цій галузі, існує необхідність у подальшому розвитку та удосконаленні методологічного інструментарію, оскільки застосовувані підходи іноді можуть бути обмеженими та однобічними. Дослідження ролі визначних персон в історії, крім наукових чи літературних здобутків, суспільної діяльності, мають включати аналіз їхніх особистісних рис, ціннісних переконань, менталітету, моральних принципів та ідеалів. Розширення методології та використання інтердисциплінарних підходів відкривають нові можливості для вивчення внутрішнього світу видатних індивідуальностей та їхнього впливу на суспільство загалом.

Аналіз досліджень і публікацій. Хоча В.І. Альбіцький залишив чималий науковий доробок, його діяльність не отримала належної уваги в історіографії, і наразі лише одна стаття [1] є публікацією, спеціально присвяченою творчій спадщині вченого. В ній розкрито постать В.І. Альбіцького як керівника заходів зі зведення турбінних установок і гребель, фахівця з питань усунення ушкоджень гідротехнічних споруд, висвітлено професійну позицію вченого, обґрунтовано його першість у низці техніко-технологічних та організаційних розробок і винаходів. Однак попри наявність значної кількості нових відомостей про діяль-

ність В.І. Альбіцького, обмежений обсяг роботи не дав змоги авторові повніше та глибше проаналізувати науково-практичну та організаційно-педагогічну спадщину інженера-гідравліка, а аналіз його особистості не входив до завдань дослідження.

Решта історіографічних праць лише фрагментарно відображає окремі аспекти життя та творчої діяльності В.І. Альбіцького і не забезпечує повну і глибоку картину його внутрішнього світу. В [2, 3, 4] охарактеризовано багатогранну діяльність ученого як провідного фахівця зі встановлення гідротехнічних споруд; у [5, 6] розкрито окремі аспекти педагогічної діяльності В.І. Альбіцького; роботи [7, 8, 9, 10, 11] присвячено іншим діячам інженерної освіти і в них наведено фрагментарні дані про організаторську діяльність В.І. Альбіцького в Харківському технологічному інституті. Отже, в цих дослідженнях розглянуто окремі, хронологічно і логічно невпорядковані аспекти діяльності В.І. Альбіцького, зокрема його науково-педагогічної та освітньої кар'єри, але в них відсутній будь-який аналіз рис характеру професора.

Слід зазначити, що сьогодні постать В.І. Альбіцького, попри його вагомий внесок у розвиток тогочасної науки та освіти, сприймається багатьма вітчизняними дослідниками як одіозна фігура, нерозривно пов'язана з монархічним режимом. Примітним є той факт, що в деяких наукових дослідженнях В.І. Альбіцького згадано лише як прихильника імператорського правління, а також головного винуватця конфліктних ситуацій із ліберально налаштованими студентами, які не підтримували монархічних поглядів ученого-гідравліка. В [12, 13, 14, 15] згадано про активну антиреволюційну громадсько-політичну позицію професора; у [16, 17] його ім'я названо серед фундаторів Харківського відділення монархічної організації «Російське зібрання». Варто зауважити, що ці наукові публікації почасти характеризують В.І. Альбіцького як особу з певною громадянською позицією, однак не відображають коренів і повсякденних проявів цієї позиції і тому не дають можливості оцінити ступінь його свідомості в ній. Отже, для більш об'єктивного розуміння постаті В.І. Альбіцького потрібно детально дослідити його наукову і педагогічну діяльність, а також здійснити аналіз внутрішнього світу та особистих стосунків ученого в контексті динаміки суспільних цінностей сучасної йому історичної епохи, чого бракує наведеним працям.

Попри дещо невдалу низку спроб відобразити нюанси характеру В.І. Альбіцького, автори [18, 19] зуміли глибше зазирнути в особистісний світ науковця, розкрили деякі моменти дружніх міжродинних зв'язків В.І. Альбіцького та його найкращого друга, професора-механіка І.І. Белянкіна, а також охарактеризували педагогічні якості Василя Івановича. Ці дослідження можна вважати винятковими з погляду висвітлення деяких етапів повсякденного життя вченого-гідравліка і

поодинокими науковими джерелами, де приділено увагу цьому аспекту його біографії.

Отже, аналіз історіографії діяльності професора В.І. Альбіцького виявив, що його психологічний портрет залишається нерозкритим, і відповідні джерела не є дуже різноманітними. У більшості проаналізованих нами праць факти з життя вченого подано у вигляді поверхневих оглядів і згадок, найчастіше висвітлено ті ж самі події з життя професора з авторськими оцінками, що зазвичай збігаються. Тому, враховуючи дефіцит української історіографії стосовно життєвого шляху та наукової спадщини В.І. Альбіцького, в нагоді стає використання історіографічного матеріалу зарубіжного походження, зокрема російського. Такий крок передусім спрямований на розширення джерел інформації щодо української історії та збагачення її дослідницького фонду новими відомостями. Однак для досягнення об'єктивних результатів дослідження важливо дотримуватись як загальнонаукових, так і спеціальних історичних принципів проведення історіографічних розвідок і враховувати їхній український контент.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення життєвого шляху та ключових аспектів характеру В.І. Альбіцького, які раніше не були окремим предметом системного аналізу в науковій літературі. Розгляд особистості професора-гідравліка крізь призму внутрішнього світу, моральних принципів та інтелектуального потенціалу дає змогу глибше зрозуміти вплив цих факторів не тільки на наукову та педагогічну, а й на громадську діяльність. Такий підхід розширює наші знання про роль В.І. Альбіцького у розвитку гідравліки та гідротехніки, а також його внесок у підвищення рівня освіти. Врахування динаміки внутрішнього світу і зміни поглядів вченого залежно від політичного контексту дає можливість краще зрозуміти еволюцію його думок і цінностей у різні періоди життя.

Мета статті — висвітлити життєвий шлях та ключові аспекти характеру Василя Івановича Альбіцького.

Для досягнення мети вирішено завдання: а) проаналізувати основні риси характеру вченого із зосередженням уваги на його особистісних ознаках і внутрішніх мотиваціях; б) розкрити професійні амбіції, наукові інтереси, індивідуальні цінності та громадські погляди науковця, а також їхній вплив на його науково-педагогічний шлях; в) охарактеризувати вплив сімейного виховання на світогляд професора.

Методи та джерельна база. Під час дослідження використано матеріали Державного архіву Харківської області та дореволюційні видання, зокрема опубліковані спогади сучасників В.І. Альбіцького. Застосовано спеціально-історичні методи: історико-біографічний та історико-хронологічний, історіографічного дослідження. Використання фундамен-

тальних принципів (історизму, об'єктивності та всебічності) відіграло важливу роль у повному розкритті обраної наукової проблеми та відтворенні реальної картини подій зазначеного періоду. Особливу увагу приділено просопографічному методу, що дав змогу докладно проаналізувати процес формування особистості В.І. Альбіцького в родинному та професійному середовищах; виявити знаменні та визначальні події у житті вченого, розкрити причини, що вплинули на вибір ним професії та його світогляд; визначити особистісні риси В.І. Альбіцького і спонукальні мотиви його творчих пошуків. Цей метод дав змогу проаналізувати поведінку Василя Івановича в різноманітних життєвих обставинах, його ставлення до суспільно-політичних подій та взаємини з оточенням.

Викладення основного матеріалу. Василь Іванович Альбіцький народився 19 березня 1850 р. в с. Заколп'є, розташованому в Меленському повіті, що входив до складу Володимирської губернії. Батько майбутнього вченого був місцевим священнослужителем, тому дитинство та юність В.І. Альбіцького були пройняті духовною атмосферою та релігійними цінностями [20, с. 56]. У родині священників Російської імперії другої половини XIX ст. основну роль відігравало виховання відповідно до традиційної православної культури: діти вивчали правила молитви, вміли читати та писати церковнослов'янською мовою, знайомились із біблійними текстами та обрядами духовної служби. В сім'ях церковнослужителів значну увагу приділяли гармонійному розвитку інтелектуальних, моральних і фізичних якостей, завдяки чому діти мали нагоду здобувати освіту не лише в школі, а й у родинному оточенні, де батьки були головними наставниками. Крім того, в сімейному духовному середовищі дітей навчали важливим християнським цінностям, як-то чесність, відповідальність, милосердя та допомога бідним і малозабезпеченим. Тому від дитинства батько В.І. Альбіцького, отець Іван, і став йому першим наставником, виховав сина у дусі релігії та навчив майбутнього професора всім церковним канонам і заповідям Божим [21, с. 73—74]. Батьківські духовні вказівки, поради та морально-духовне виховання в сім'ї Альбіцьких сформували у вченому особливості його натури: постійність, справедливість, благонамірність, розсудливість, любов і бажання працювати, а також шанобливе ставлення до улюбленої справи. Зазначені вище цінності та риси характеру стали невід'ємною частиною особистості Василя Івановича і надалі мали значущий вплив на всі аспекти його життя.

Побачивши у маленькому Василі потенційного священника і розуміючи важливість духовної освіти та віри у формуванні характеру, батько вирішує відправити десятирічного сина навчатися у Володимирську духовну семінарію. Такий поступок отця-наставника став ключовим кроком у формуванні духовного інтелекту та підготовці до служіння В.І. Альбіцького церкви.

У 60-х роках XIX ст. навчальні програми в духовних закладах Російської імперії були дуже різноманітними й охоплювали широкий спектр предметів:

- релігійні дисципліни: Закон Божий та основи церковної науки, що були головними предметами для майбутніх духовних пастирів;
- мови: російська та церковнослов'янська, використовувані для здійснення релігійних обрядів та служіння;
- математика: арифметика та основи геометрії;
- природничі науки: фізика та природознавство, що вивчалися для розуміння природних явищ та створення наукових засад для практичних програм;
- мистецтво: креслення або малювання, що сприяло розвитку творчих здібностей;
- історія: російська та загальна для закріплення історичних знань;
- географія: для розуміння географічних аспектів світу;
- літературна підготовка: чистописання та вивчення літературних текстів;
- музика: спів, що сприяв розвитку музичних здібностей;
- основи педагогіки та фізична активність: методика початкового навчання, гімнастика, що сприяло здоровому фізичному та розумовому розвитку;
- практичні навички: ручна праця та сільське господарство, сприятливі для розвитку практичної майстерності і навчання учнів корисним умінням для їх майбутнього життя [21, с. 73—74].

Такий всеосяжний спектр освіти у семінаріях виявився надзвичайно цінним для розвитку майбутнього вченого, а широке духовне навчання стало невід'ємною складовою його особистості. Але юнак почав дедалі більше цікавитися точними науками, особливо геометрією і фізикою, які для нього стали не лише предметами активного вивчення, а й проклали шлях до його майбутнього визнання у науковому світі. Природничі дисципліни розкрили перед ним неймовірну складність і красу фізичних і хімічних законів, які керують усім, що нас оточує. Така глибока цікавість і бажання розуміти природу навколишнього світу справили значний вплив на В.І. Альбіцького та визначили важливий вибір у його житті: стати вченим, а не священником, як це спочатку задумав його батько. До того ж, у Володимирській семінарії він отримав не лише тверді теоретичні знання з релігійних дисциплін і гуманітарних наук, а й здобув важливі практичні навички, що стали надзвичайно корисними для нього в майбутньому на шляху наукових досліджень і освітньої діяльності. Вивчаючи історію, теологію, етику, філософію та літературу, В.І. Альбіцький пізнав основи людської природи, суспільства та моральні аспекти життя, а завдяки засвоєнню логіки зміг аналізувати

складні тексти. Можна стверджувати, що освіта в семінарії збагатила світогляд майбутнього вченого-гідраліка і стала невід'ємною частиною його інтелектуального багажу.

Не обравши духовної кар'єри, в 1871 р. В.І. Альбіцький розпочав навчання на механічному відділенні Санкт-Петербурзького практичного технологічного інституту (СПБПТІ) [20, с. 56]. Від початку студент виявив надзвичайний інтерес, ентузіазм і прагнення до знань, що вразило його наставників. Уже на другому курсі В.І. Альбіцького включили до списку студентів, що отримували державну стипендію за особливі успіхи. Цю грошову винагороду В.І. Альбіцький одержував протягом усього періоду навчання в інституті, що свідчить про його постійно високий рівень академічних досягнень [7].

Студентські роки юнака Альбіцького можна охарактеризувати як період наполегливості, старанності та совісності: він завжди з великою увагою та щирістю ставився до своїх студентських обов'язків і розпоряджень викладачів, а його відданість навчанню та здатність добросовісно виконувати завдання підтвердилися успішним закінченням інституту в 1877 р. з отриманням диплома інженера-технолога з відзнакою. До того ж, ім'я Альбіцького було викарбовано на мармуровій дошці під № 1, що стало символом визнання його ретельного навчання та відданості науковій справі [20, с. 56].

Перспективні та амбіційні плани В.І. Альбіцького помітили й оцінили професори СПБПТІ. Одним із найуважніших до юнака був видатний на той час фахівець у галузі механіки професор Іван Олексійович Вишнеградський, який запропонував В.І. Альбіцькому залишитися в інституті на кафедрі прикладної механіки [20, с. 56; 21, с. 74]. Така пропозиція була для молодого багатообіцяючого студента великою честю та визнанням його здібностей. Василь Іванович погодився без вагань, вбачаючи в цьому шанс поглибити власні знання та практичні навички у сфері механіки та підготуватися до майбутньої наукової кар'єри. Отже, у студентські роки В.І. Альбіцький вирізнявся серед інших студентів СПБПТІ насамперед настирливістю у здобутті нових знань, умінь і навичок, безкомпромісністю у навчанні, наявністю чітких цілей, що давало йому змогу ефективно засвоювати складні концепції та нову інформацію.

Педагогічну практику В.І. Альбіцький розпочав 19 серпня 1878 р. на посаді викладача з технічного креслення і, паралельно, з 1 вересня 1879 р. — на посаді асистента з репетицій вищої математики. Професійна діяльність молодого Альбіцького в СПБПТІ сприяла його швидкому особистісному та науковому зростанню, а також становленню як висококваліфікованого ученого та педагога. Тому не дивно, що 28 листопада 1882 р., після успішного складання екстерном іспитів та захисту дисертації на математичному факультеті Санкт-Петербурзького універ-

ситету В.І. Альбіцький отримав звання кандидата фізико-математичних наук. 11 жовтня 1885 р. йому доручено з січня 1886 р. читати лекції з графічної статистики в СПбПТІ [1; 20, с. 57].

У процесі педагогічної діяльності в СПбПТІ В.І. Альбіцький крім викладацької роботи активно займався розробленням навчальних матеріалів. Учений створив і опублікував низку наукових праць, монографію з проектування деталей машин, довідники для студентів. Крім того, його дослідження з аналітичної геометрії та графічної статистики спільно зі студентами допомагали їм краще засвоювати складні концепції цих предметів. В.І. Альбіцький прагнув забезпечити студентів інженерно-механічних спеціальностей необхідними навчальними засобами та матеріалами, тож наукові публікації та методичні посібники педагога стали доповненням до основних дисциплін, які він викладав. Це свідчить про відповідальність В.І. Альбіцького як педагога. Він свідомо ставив перед собою перш за все стратегічні завдання, а вже потім долучав до їх виконання своїх учнів. До того ж, учений продемонстрував уміння прогнозувати шляхи вирішення цих завдань, а також володів навичками ефективної взаємодії зі студентами, а простота та скромність і відсутність штучної патетики скорочували дистанцію між молодим педагогом і його учнями. Відвертість В.І. Альбіцького у спілкуванні та доброзичливість у відносинах перетворювали їх на справжніх друзів. Це доводить, що Василь Іванович не тільки давав своїм студентам знання, а й був для них наставником, підтримкою і натхненням у їхньому професійному зростанні.

У серпні 1886 р. В.І. Альбіцького призначили на службу в новостворений у м. Харкові Практичний технологічний інститут (ХПТІ) (перейменований у 1898 р. на Технологічний інститут імператора Олександра III (ХТІ)), де запропонували посаду професора кафедри механіки [1]. Тут В.І. Альбіцький читав загальні курси прикладної кінематики та гідравліки. Не зраджуючи своїм педагогічним принципам, науковець, ставши професором, спонукав своїх учнів більш дбайливо і ретельно підходити до вивчення його дисциплін. Відчуваючи велику відповідальність, учений проводив заняття, даючи студентам не лише теоретичні знання, а й практичні навички [21, с. 74—75]. Організуючи екскурсії для студентів у с. Нижні Млини Полтавській губернії, де професор орендував водяний млин¹, а також на одну із фірм Товариства Нікольської мануфактури «Савви Морозова син і К» у Володимирській губернії², Василь Іванович давав студентам можливість спостерігати за роботою гідротехнічних споруд, побудованих під його керівництвом. Такі методи нав-

¹ Державний архів Харківської області (ДАХО) України, ф. 770, оп. 1, спр. 372, арк. 39.

² ДАХО України, ф. 770, оп. 1, спр. 484, арк. 99.

чання від професора-гідравліка стимулювали студентів до глибшого розуміння та застосування теоретичних знань у практичній діяльності, розвивали їхні аналітичні та спостережливі можливості.

Отже, В.І. Альбіцький, ставши одним із першорядних фахівців у галузях гідравліки та гідротехніки на українських теренах Російської імперії на межі ХІХ—ХХ ст., прагнув передати власні знання та досвід молодому поколінню, аби зробити з них справжніх професіоналів. Професор вирізнявся критичністю, пунктуальністю, вимогливістю та прискіпливістю у навчанні учнів. Його лекції вирізнялись високою точністю та ретельністю у поданні інформації. Вимагаючи від своїх вихованців аналітичного мислення та активної участі у навчальному процесі, вчений спонукав їх думати самостійно та робити критичні оцінки. Такий навчально-виховний підхід професора допомагав формувати у молоді вміння та навички, вкрай необхідні для роботи в інженерних галузях. Завдяки педагогічним рисам В.І. Альбіцького навколо нього сформувалося плідне освітнє середовище, сприятливе для виховання високопрофесійних фахівців, готових до вирішення важливих інженерно-технічних завдань.

Окремо слід згадати, що В.І. Альбіцький був активним учасником процесу наукового супроводу гідравлічної меліорації земель, віддавав перевагу раціональним методам використання водних ресурсів для поліпшення родючості ґрунтів. Як учений-гідравлік він на початку 1899 р. продуктивно застосовував свої знання у гідромеліораційних проектах і виступав у справах осушення боліт у Лубенському та Хорольському повітах Полтавської губернії. В.І. Альбіцький був діяльним, завзятим і непокитним у відстоюванні власних поглядів, зокрема у суперечці з президентом Полтавського сільськогосподарського товариства Дмитром Костянтиновичем Квіткою. Підтвердженням цього є доволі теплі слова, сказані на адресу В.І. Альбіцького засновником та очільником «Полтавського вісника» Дмитром Олексійовичем Іваненком, який у своїй книзі «Записи та спогади» описує конфлікт професора з Д.К. Квіткою щодо справи про «Осушення боліт» та характеризує Василя Івановича: *«Цей професор, наймиліший, найсимпатичніший, найрозумніший і найбезвинніший чоловік, з непристойним, навіть для його віку та положення, запалом, виступив на захист пригноблених деякими полтавськими земствами та Д.К. Квіткою боліт, — словом і справою почав воювати з тими, хто наважиться підтримати думку “стерти з обличчя землі” болотні води. Можна було б сказати, що професор Альбіцький — милосердний та вправний мисливець, і шкода йому боліт як притулку для диких качок та іншої болотної фауни, що є приманкою для мисливців, — але навіть цього не було, — Василь Іванович, здається, не міг образити муху, комара вбити, не кажучи про те, щоб піддавати качок страті через розстріл. Казали, що спонукали доброго професора так*

налко кинутися на захист болотяних водойм зокрема мотиви, що мають тісний зв'язок із винайденими ним якимись турбінами і також із системою якихось особливих, теж їм створюваних гребель, у поширенні яких він був жваво зацікавлений — точно не знаю. Хоч би як там було, В.І. Альбіцький підняв рукавичку, кинуту Д.К. Квіткою, і виступив за полтавські болота з не меншою запеклістю ніж Дмитро Костянтинівич проти полтавських боліт»³ [22, с. 164].

Отже, Д.О. Іваненко вказує на глибокі гуманні якості Василя Івановича, характеризуючи професора як висококваліфікованого фахівця у галузях гідравліки та гідротехніки, а також як принципову та безсторонню, непідкупну та шляхетну особистість, що виступила на захист громадських інтересів у справі про осушення боліт. Крім того, згадані вище риси вказують не лише на професійну компетентність В.І. Альбіцького, а й на його готовність боротися за справедливість та високі суспільні цінності. Зі слів Д.О. Іваненка про В.І. Альбіцького випливає, що прагнення останнього зберегти природні об'єкти та забезпечити їх сталий розвиток свідчить не лише про високий гуманізм ученого та його відданість ідеї збереження навколишнього середовища. Непримиренна позиція професора у справі охорони боліт пов'язана і з його науково-технічними досягненнями в ефективному використанні цього виду водних ресурсів у енергетичних цілях за допомогою турбінних установок, встановлюваних на малих штучних водоймищах, створених за допомогою розроблених В.І. Альбіцьким конструкцій шпунтових гребель. Один із науково-практичних напрямів його роботи полягав у вдосконаленні та просуванні цих конструкцій, що виявилось особливо ефективним для невеликих водойм зі збалансованою кількістю води. Застосування цього методу залежить від рівномірності водопостачання в місцевості, на яку впливає наявність боліт, що спричинило судову тяганину і, як слідує зі слів Д.О. Іваненка, також викликало протест з боку В.І. Альбіцького в питанні стратегії осушення боліт. Отже, той образ філантропа та альтруїста, який побачив недосвідчений у технічних питаннях Д.О. Іваненко в Альбіцькому, за більш прискіпливого розгляду набуває й певних меркантильних рис, що аж ніяк не означає відсутність у професора тих властивостей, про які казав очільник «Полтавського вісника». Але виявилось, що в ситуації з осушенням боліт корисні інтереси В.І. Альбіцького збігалися з його громадянською позицією стосовно необхідності збереження природи для нащадків.

З приводу громадянської позиції В.І. Альбіцького слід ще раз нагадати, що світогляд ученого був значною мірою закладений батьківським духовним вихованням. Його батько як священнослужитель вба-

³ Тут і далі переклад із російської зроблено автором.

чав у вихованні дітей не лише підготовку до професійного життя, а й формування моральних цінностей та відповідальності перед суспільством. Це сприяло становленню у В.І. Альбіцького глибокого розуміння важливості активної громадянської позиції, патріотизму та турботи про загальне благо. Вчений виступав як прибічник і шанувальник православно-консервативних поглядів: він робив акцент на збереженні традицій, культурної спадщини та соціальних структур, оснований на вікових цінностях і спадковій передачі знань. Науковець підтримував лише ті ідейно-політичні течії, що спиралися на стрижень звичаїв і спадковості в соціальному та культурному житті, та вороже ставився до революційних змін і радикальних реформ. В.І. Альбіцький прагнув до стабільності, але наприкінці XIX — початку XX ст. російське суспільство переживало глибоку соціально-політичну кризу, на тлі якої суспільні групи, що підтримували правлячий режим і традиційні цінності, намагалися об'єднатися для збереження існуючого ладу. Тому 22 березня 1903 р. В.І. Альбіцький став одним із ініціаторів створення Харківського відділу монархічного товариства «Російське зібрання» (РЗ) [16, с. 279]. Ця організація ставила на меті сприяння підтримці імперських ідеалів і патріархальних цінностей, збереженню монархії та самодержавної політичної системи. Отже, прояв громадянської позиції професора в тих умовах був відображенням його глибоких переконань і відданості ідеям самодержавства та консерватизму.

Після заснування Харківського відділу РЗ В.І. Альбіцький віддавав велику увагу поширенню монархічних ідей серед студентів. Слід зазначити, що від початку 1900-х рр. на українських теренах Російської імперії серед молоді почали набувати популярності інші ідеологічні течії (анархізм, комунізм, лібералізм, соціалізм та лібертаріанство), які не відповідали консервативним уявленням професора. Тому В.І. Альбіцький неодноразово ставав об'єктом переслідувань з боку ліберального професорського корпусу ХТІ та його прихильників серед чиновників освітньої системи [21, с. 75; 23]. Викладачі ХТІ намагалися налаштувати студентів проти В.І. Альбіцького та його ідеології, аби послабити вплив науковця на учнів і нашкодити його викладацькій діяльності загалом. Натомість 20 жовтня 1906 р. Рада РЗ надіслала вченому-гідравліку підбадьорливу телеграму: *«Дізнавшись про обурливе насильство, яким Ви, стійкий та вірний захисник національних ідеалів у науці та вищій освіті, піддалися в ім'я Вашого громадянського та професорського обов'язку, висловлюємо Вам свою глибоку повагу, співчуття та вдячність за Вашу хоробрість у службі Батьківщині під нашим загальним прапором»* [23].

Не дивно, що розбіжність поглядів призвела 26 жовтня 1906 р. до відкритого зіткнення між В.І. Альбіцьким і його учнями [15, с. 32]. Професор намагався активно впливати на своїх студентів, намагаючись до-

лучити їх до власних монархічних роздумів, однак ті вже були налаштовані на ліберальні та соціалістичні ідеї, що вело до непорозумінь й ускладнень у відносинах. Цей конфлікт чітко відображав культурні та ідеологічні зміни в тогочасному суспільстві Російської імперії й свідчив про конфронтацію старих консервативних переконань із новими прогресивними течіями. Тому, оцінивши складну ситуацію і керуючись власними переконаннями та практичними міркуваннями, вчений-гідралік прийняв важливе рішення: тимчасово завершити викладацьку діяльність і зосередитись на науково-дослідницькій та інженерній роботі [1].

Як бачимо, професор залишився вірним прибічником і шанувальником імперської влади, що вказує на непохитність його принципів. Переконавання та світогляд В.І. Альбіцького було важко змінити, оскільки вони корінилися в духовному батьківському вихованні, глибоких особистісних поглядах і культурних цінностях. Вірність професора власним ідеалам свідчить про стійкість характеру та внутрішню силу особистості: В.І. Альбіцький відстоював свої ідеї незалежно від загального суспільного настрою, що відзначає його як вірного, надійного та незрадливого прихильника монархічного порядку.

Від початку поширення соціалістичних ідей на межі XIX—XX ст. на всій території Російської імперії В.І. Альбіцький почав поступово втрачати інтерес до обговорень власних ідей та концепцій, особливо з тими, хто мав радикальні політичні погляди і прагнув змін у суспільстві шляхом державного перевороту. Вчений підтримував відносини з професорами, асистентами та лаборантами ХТІ переважно на робочому рівні, особливо з тими, кого він вважав революційно налаштованими. Свій ентузіазм і захоплення гідралічними дослідженнями В.І. Альбіцький реалізовував шляхом публікацій у наукових виданнях, але водночас, як інженер-практик, не завжди був готовий ділитися деталями і результатами власних досліджень із широкою аудиторією. Таку обережність і схильність до конфіденційності можна пояснити бажанням професора уникати подальших конфліктних ситуацій та сприяти підтримці власного стабільного наукового статусу в академічному середовищі ХТІ, де панували різні ідеологічні погляди та соціальні установки. Колеги, які прихильно ставилися до вільнодумних поглядів, однозначно визнавали В.І. Альбіцького як видатного експерта в галузі гідраліки та провідного фахівця в галузі гідротехніки, однак засуджували вченого за його консервативну суспільно-політичну позицію. Ліберальна професура вбачала в Альбіцькому перспективного вченого-практика, здатного зробити вагомий внесок у розвиток гідралічної науки.

Отже, якщо дослідження та ідеї професора отримували високу професійну оцінку, його консервативні переконання та зв'язки з Міністерством внутрішніх справ Російської імперії сприймалися як несумісні з

ліберальними цінностями, що набували дедалі більшої популярності в тогочасному суспільстві. До того ж, окрім причетності В.І. Альбіцького до органів внутрішніх справ, революційно налаштовані колеги ХТІ також негативно ставилися до його дружби з адміралом Федором Васильовичем Дубасовим⁴. Причиною їхніх добрих відносин могли бути впливові зв'язки Ф.В. Дубасова у центральних органах управління. Прихильники революційних течій у ХТІ вбачали в такій дружбі ще один знак підтримки В.І. Альбіцьким консервативних ідей та режиму, який вони вважали реакційним. Але навіть попри такі обставини ніхто з викладачів ХТІ ані на мить не сумнівався у В.І. Альбіцькому як у висококваліфікованому вченому-гідравліку, оскільки науковій думці професора довіряли і ніхто не міг підняти питання щодо його інженерної компетентності. Отже, важливо відзначити, що наука завжди посідала центральне місце у житті та діяльності В.І. Альбіцького, який ставив її вище за політичні конфлікти та ідеологічні розбіжності. Навіть у складних соціально-політичних умовах того часу, коли точились активні ідеологічні дебати між різними групами суспільства, В.І. Альбіцький зберігав фаховий інтерес і спрямовував усі зусилля на розвиток наукових методів у гідравліці. Незрадливість науці дала професору змогу зберегти високий авторитет серед колег, котрі цінували його як провідного фахівця у галузі гідравліки.

Справжні, надзвичайно теплі та щирі дружні відносини об'єднували В.І. Альбіцького з професором теоретичної механіки Іваном Івановичем Белянкіним [18, с. 159; 21, с. 75]. Неодноразові чаювання в домі Альбіцьких, які починалися з гостинної зустрічі господині будинку, дружини Василя Івановича Ганни Абрамівни, а потім продовжувалися в кабінеті вченого-гідравліка, завжди створювали атмосферу довіри та взаєморозуміння. Це були особливі миті, коли науковці обговорювали найскладніші проблеми теоретичної механіки, гідротехніки, статички, динаміки та математики. Інноваційний підхід І.І. Белянкіна до проблем та широкий погляд на науку доповнювали досвід В.І. Альбіцького, що створювало унікальну синергію, сприятливу для вирішення навіть найскладніших і найбільш заплутаних інженерних завдань [18, с. 159; 19, с. 101]. Подібне партнерство двох учених відкривало шлях до важливих удосконалень у зазначених вище галузях і новітніх підходів у будівництві гідротехнічних споруд. Ми припускаємо, що це був не тільки обмін ідеями та досвідом, а й творчий процес, завдяки якому їхня спільна праця приводила до інновацій і досягнень у галузі гідравліки та інженерії загалом. Саме такі моменти підштовхували обох учених до подальших досліджень і відкриттів, сприяли поглибленню їхнього знання та розширенню горизонтів науки. Часто в цих захопливих дискусіях

⁴ ДАХО України, ф. 770, оп. 1, спр. 598, арк. 13.

брав участь Володимир Альбіцький (старший син В.І. Альбіцького) [18, с. 159; 19, с. 101]. Володимир Васильович завжди намагався не упустити можливості поспілкуватися зі своїм кумиром Іваном Івановичем та обмінятися з ним думками. Розмови відзначалися відкритістю та плідним обміном ідеями між учасниками, попри різницю у віці та службовому становищі [18, с. 159—160]. Це свідчить, що серед учених царював дух взаєморозуміння та спільної мети, якою був розвиток науки і технологій. Різноманітність поглядів і досвіду кожного учасника сприяли багатогранному підходу до вирішення наукових завдань. Важливим аспектом такого спілкування була відкритість до ідей і думок кожного незалежно від його статусу, що сприяло народженню новаторських рішень.

Доказом міцної та надзвичайно вірної дружби між В.І. Альбіцьким та І.І. Белянкіним є той факт, що після смерті останнього 2 лютого 1913 р. за його заповітом лише Василь Іванович мав виняткове право розпоряджатися всіма залишеними ним грошовими сумами [18, с. 161]. Цей випадок із заповітом і благодійною передачею грошових сум професором Альбіцьким за заповітом І.І. Белянкіна Університету Св. Володимира і київській гімназії, де навчався Іван Іванович, підкреслює не лише довіру та повагу, а й високий ступінь відданості один одному в особистому житті [19, с. 102; 21, с. 75—76]. Отже, такий крок І.І. Белянкіна свідчить про непохитну дружбу і взаємну довіру двох учених, а також указує на високий ступінь взаєморозуміння та відданості спільним цілям. До того ж, дружні зв'язки В.І. Альбіцького та І.І. Белянкіна ґрунтувались не лише на професійних і наукових інтересах, а й на спільних політичних переконаннях: обидва вчені поділяли монархічні погляди та підтримували консервативні ідеї свого часу.

Хоча В.І. Альбіцький у середньому віці вже виявляв певну замкнутість і скритність у спілкуванні з колегами по роботі, він був здатен відрізнити й цінувати справжні дружні стосунки, які ґрунтувались на взаєморозумінні та співчутті. Крім того, вчений слідував принципам честі та дотримання обітниць, закріпленої присягою імператорові при вступі на державну службу. Завдяки цьому В.І. Альбіцький мав щирі та теплі відносини з тими, хто виконував свої зобов'язання перед владою. Водночас професор критично і презирливо ставився до всіх, хто порушував особисту присягу монархові. В.І. Альбіцький вважав, що клятва імператору має священний характер і повинна бути дотримана з усією серйозністю. Після згаданого вище конфлікту зі студентами можна стверджувати, що характер В.І. Альбіцького зазнав змін, оскільки професор уже не виявляв щирості та відкритості у спілкуванні з усіма, а лише зі своїми однодумцями. До тих, хто не поділяв його цінностей, учений ставився з певною зневагою. Рішучість В.І. Альбіцького у дотриманні обітниць перед монархом і відданість державній службі могли призводити до конфліктів

із тими, хто мав інші погляди. Зміни в характері В.І. Альбіцького свідчать про його глибокі переконання та готовність боротися за власні принципи, всупереч зовнішнім обставинам та можливістю відкритої сутички.

Від другої половини 1900-х рр. В.І. Альбіцький почав виявляти тенденцію до замкнутості, віддаючи себе науці та обмежуючи свій соціальний контур лише тими, хто поділяє його цінності та переконання. Ця скритність була зумовлена тим, що він висловлював сумнів у здатності багатьох колег дотримуватися встановлених наукових стандартів у галузі гідравліки. Свідченням особистого інтересу В.І. Альбіцького до його улюбленої справи — дослідів — стало оснащення кабінету прикладної механіки на кафедрі гідравліки, якою він завідував з 1892 р. З початку 1907 р. професор докладав значних зусиль для розвитку цього відділу. Завдяки ініціативі та фінансовій підтримці вченого в 1909 р. кабінет було перетворено на Гідравлічну лабораторію, яку В.І. Альбіцький особисто очолив [1]. Надалі лабораторія стала кафедрою «Гідравлічні машини ім. Г.Ф. Проскури» НТУ «ХПІ». Для В.І. Альбіцького лабораторія була справою всього життя, адже вчений не лише складав програми та схеми для практичних занять у ній, а й активно працював над її модернізацією та розвитком. Професор подорожував за кордон з метою придбання нового обладнання, механізмів, приладів та узгодження з виробниками нюансів виготовлення замовлених деталей і запчастин для оновлення Гідравлічної лабораторії⁵. Така відданість роботі та стійке прагнення до постійного удосконалення лабораторії свідчать про високий професійний рівень В.І. Альбіцького та його заслуги в розвитку гідравліки на початку ХХ ст. Отже, учений хоч і був досить врівноваженою людиною, але не терпів критики, коли йшлося про розвиток Гідравлічної лабораторії або втручання в його справу. В.І. Альбіцький докладав значних зусиль для переобладнання лабораторії і не приймав негативних оцінок чи чужих думок у цьому питанні. Вчений був упертим і вірив у правоту своїх підходів до науки та освіти, і не любив, коли хтось втручався в стихію його діяльності. Якщо втручання траплялися, це викликало у професора глибоке обурення і він одразу давав агресивну відсіч будь-яким спробам нав'язування йому інших наукових поглядів. У подібних випадках давалася взнаки глибока віра науковця в обов'язковість дотримання лише тих наукових стандартів, які він вважав справедливими. Таке ставлення визначило розвиток кар'єри В.І. Альбіцького як ученого-гідравліка і сприяло досягненню значущих результатів у галузі гідротехніки, але водночас зробило його менш комунікабельним і обмежило коло його спілкування з іншими професіоналами.

⁵ ДАХО України, ф. 770, оп. 1, спр. 676, арк. 82.

Слід також зауважити, що В.І. Альбіцький твердо вірив у непогрішимість своїх ідей. Наприклад, у 1907 р. на Полтавщині під керівництвом професора було зруйновано старий громадський міст через річку Ворскла і взамін побудовано новий, більш стійкий та надійний. За право проїзду ним місцева адміністрація вимагала від селян плату в три копійки, а частина цієї суми надходила до вченого за розроблення проекту, що неодноразово призводило до судових позовів із боку жителів [24, с. 3]. Проте В.І. Альбіцький думав, що вчиняє правильно та корисно для спільноти, розглядаючи встановлену вартість переїзду як доступну та справедливую. Заради власних переконань професор навіть був готовий витримати судовий тиск, оскільки глибоко вірив у важливість своєї справи та її вплив на розвиток і покращення гідротехнічних систем у регіоні. Цей епізод ілюструє його рішучість і прагнення боротися за власну справу, що полягала у цілеспрямованому розвитку гідравліки та гідротехніки.

Внутрішнє переконання вченого у важливості досліджень у галузі гідравліки було настільки великим, що він був готовий віддавати значну частину зібраних від селян грошей, а також власні кошти на розвиток Гідравлічної лабораторії. Отже, ми бачимо схильність В.І. Альбіцького до перфекціонізму: професор завжди прагнув, щоб усе відповідало його власним уявленням про правильність та ефективність. Ця риса характеру вченого виявлялась у всіх сферах його діяльності, включаючи науково-гідротехнічні дослідження, оснащення лабораторії та навіть управління мостобудівними проектами.

Як зазначено вище, у ХТІ В.І. Альбіцький зберігав відносини з колегами по роботі лише на діловому рівні. За межами професійного спілкування він був більш замкнутим і обережним. Професор віддавав пріоритет у службових стосунках продуктивному співробітництву з робочих питань, вважаючи його найбільш ефективним і корисним способом досягнення спільних цілей та завдань. Однак від початку 1913 р. робочі зв'язки В.І. Альбіцького з деякими професорами ХТІ, особливо з Георгієм Федоровичем Проскурою, стають більш напруженими [18, с. 162; 21, с. 76]. Попередньо вони спільно працювали над проектом занять і планували вести їх разом зі студентами у Гідравлічній лабораторії. Але у В.І. Альбіцького траплялися випадки, коли він звертався до Навчального комітету ХТІ з проханням перенести заняття через, як він вважав, непридатний стан і невідповідність умов використання Гідравлічної лабораторії [1], насамперед технічні недоліки та організаційні питання, що впливали на нормальний хід навчального процесу. Середовище лабораторії та умови для проведення експериментів часто не відповідали вимогам безпеки, що викликало обурення та побоювання В.І. Альбіцького за безпеку студентів та якість проведення практичних

занять [18, с. 162]. Крім того, В.І. Альбіцький висував претензії стосовно браку необхідного устаткування та обладнання, що Г.Ф. Проскура оспорював і спростовував та не визнавав наявних проблем [1]. Професор добре знав, що для молодого Проскури просування по службі відіграло важливу роль, однак був принциповою людиною у професійних питаннях.

Непохитність В.І. Альбіцького виражалася в тому, що він наполягав на своєму баченні наукових підходів, попри можливі конфлікти чи незгоду колег, що свідчить про його впевненість у власних поглядах і глибоку віру в правильність висунутих ідей.

Отже, незважаючи на обґрунтованість аргументів професора Альбіцького, спрямованих на поліпшення умов для навчання та наукових досліджень у Гідравлічній лабораторії, вони не знайшли належного відгуку серед колег та адміністрації. Директор ХТІ Петро Матвійович Мухачов навіть відсторонив В.І. Альбіцького від читання лекцій з гідравліки і передав цю обов'язкову для професорської посади функцію Г.Ф. Проскурі [18, с. 162; 21, с. 76]. Такий випадок підтверджує, що наукове товариство не завжди адекватно оцінює і враховує ідеї та внески окремих учених попри їхню важливість та цінність.

У зв'язку з відсутністю доброзичливих відносин усередині ХТІ В.І. Альбіцький втрачав підтримку колег, що створило несприятливі умови для спокійної та продуктивної праці. Розуміючи, що в подібній напруженій атмосфері йому важко зосередитися на науковій роботі, 21 листопада 1913 р. В.І. Альбіцький вирішує написати рапорт на звільнення [1]. Цей крок був непростим, оскільки він означав відмову від стабільного академічного середовища, але відкривав і нові можливості — після звільнення професор продовжив дослідження поза межами ХТІ. Це вчергове підтвердило високу кваліфікацію інженера-практика: як людина, повністю віддана науковій справі, професор міг знаходити шляхи для продовження професійної діяльності всупереч труднощам та конфліктним обставинам.

На превеликий жаль, подробиці подальшого життя та долі В.І. Альбіцького поза межами ХТІ залишаються невідомими (зокрема дата його смерті). Можливо, професор опинився у складних обставинах через політичні та історичні зміни після приходу комуністичної влади; він міг пристосуватись до нових умов або, навпаки, зазнати переслідувань через монархічні переконання та погляди. Цей факт надає особливого значення подальшому дослідженню біографії В.І. Альбіцького, що сприятиме кращому розумінню впливу історичних і політичних обставин на життя та наукову кар'єру цього видатного вченого.

Важливо гідно вшанувати спадщину та визнати внесок ученого-гідравліка у розвиток науки та освіти на межі XIX—XX ст., навіть якщо

деякі аспекти його особистого життя залишаються суперечливими з політико-світоглядної точки зору.

Висновки. Оцінюючи людські риси видатного вченого-гідравліка Василя Івановича Альбіцького, слід охарактеризувати його як ерудовану, моральну, ввічливу та пристойну особистість. В.І. Альбіцький був продуктом батьківського духовного виховання, яке сформувало в ньому глибокі релігійні та моральні переконання, відданість громадській справі. Високі моральні цінності, боротьба за справедливість як ідеал гармонійного суспільства були мірилом усіх аспектів життя В.І. Альбіцького, що забезпечило йому визнання як ученого, педагога та громадського діяча. Важливим елементом особистості науковця була його глибока релігійність, що служила орієнтиром у складних життєвих ситуаціях і визначала його прагнення допомагати іншим. Наукові дослідження і педагогічна діяльність В.І. Альбіцького спрямовані на пошук справедливих і обґрунтованих рішень. Учений був активним прихильником освіти та знань як основного засобу піднесення суспільства. У період, коли промонархічні погляди мали великий вплив на суспільство, зокрема на студентів, В.І. Альбіцький відзначався відкритістю та невимушеністю у спілкуванні. Однак із посиленням революційних настроїв у суспільстві професор став більш замкненим і приєднався до промонархічних організацій. На цьому етапі він віддавав перевагу спілкуванню з особами, що поділяли його монархічні переконання, і віддалився від решти суспільства, яку розглядав як латентних або відкритих революціонерів-зрадників традиційної Російської імперії. Проте образ В.І. Альбіцького уособлює сильну, талановиту особистість, невтомну у своїй місії. Попри будь-які труднощі та виклики життя, вчений наполегливо і впевнено йшов власним шляхом, вірячи у свої принципи та цілі. Завдяки інженерному вмінню В.І. Альбіцького бачити й реалізовувати власні плани та проекти навіть у найскладніших обставинах його можна вважати провідним фахівцем у галузях гідравліки та гідротехніки, який залишає яскравий слід у суспільному та професійному житті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гутник М.В. Професор Василь Іванович Альбіцький — провідний учений Харківського технологічного інституту у галузі гідравліки (19.03.1850 — після 1916). *Історія науки і біографістика*. 2018. № 2. С. 126—138.
2. Год Б.В., Єрмак О.П. Вода для Полтави: до 100-річчя міського водоканалу. *Краєзнавство*. 2000. № 1—2. С. 181—187.
3. Горбовий О. А. Комплексна трансформація українського Придніпров'я у контексті гідроенергетичного освоєння Дніпра (кін. XIX ст. — 1980-ті рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Переяслав, 2020. 346 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horbovyi_Oleksandr/Kompleksna_transformatsiia_ukrainskoho_Prydniprov'ia_u_konteksti_hidroenerhetychnoho_osvoiennia_Dnipro/ (дата звернення: 11.11.2023).

4. Назаренко С.А., Павлова Г.В. Научные школы Харьковского технологического института (НТУ «ХПИ») в области инженерно-строительных наук. *Электронный репозиторий НТУ «ХПИ» (eNTUKhPIIR)*. Харьков, 2019. 63 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/ed62ed9a-84ff-405d-8ad4-b1e1f0370160/content> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Тверитникова О.Є. Зародження і розвиток науково-технічної школи електротехніки професора П.П. Копняєва (1885—1950 рр.). Харків: НТУ «ХПІ», 2009. 212 с.
6. Тверитникова О.Є., Посвятенко Н.І., Мельник Т.В. Нариси історії розвитку прикладних технічних наук в Україні. З досвіду Харківського політехнічного інституту / За заг. ред. Е.К. Посвятенка. Харків: НТУ «ХПІ», 2015. 272 с.
7. Камчатний В. Г. Науково-освітній доробок професора І.П. Осипова (1855—1918 рр.) в галузі хімії. Харків: Золоті сторінки, 2018. 229 с.
8. Бесов Л.М., Звонкова Г.Л. Видатний організатор інженерної освіти в Україні Віктор Львович Кирпичов. *Вестник Нац. техн. ун-та «ХПИ»*. 2009. № 29. С. 9—18.
9. Радогуз С.А. Діяльність В.Л. Кірпи́чова на посаді директора ХПТІ. *Переяславская рада: ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. тр. по матер. VII Междунар. науч.-практ. конф. (19—20 декаб. 2012 г.)*. Харьков: НТУ «ХПИ», 2013. С. 75—79.
10. Сорочинська О.Л. Засновник інженерної освіти в Україні В.Л. Кирпичов. *Історія науки і техніки*. 2013. № 4. С. 112—119.
11. Товажнянський Л.Л. В.Л. Кірпи́чов і досягнення НТУ «ХПІ» в галузі механіки та машинобудування. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Історія науки і техніки*. 2013. № 10 (984). С. 3—12.
12. Гончарова Н.О. Політизація національного руху студентської молоді. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: *Історія*. 2005. № 9. С. 81—86.
13. Бандус В.О. Науковий доробок професора В.О. Добровольського (1884—1963) в галузі матеріалознавства та загального машинознавства: дис. ... д-ра філософії: 032. Харків, 2020. 355 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/49283> (дата звернення: 11.11.2023).
14. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». *Історія розвитку. 1885—2010* / За ред. В.І. Ніколаєнка. Харків: НТУ «ХПІ», 2010. 408 с.
15. Харьковский политехнический институт. 1885—1985. История развития / Отв. ред. Н.Ф. Киркач. Харьков: Вища школа, 1985. 224 с.
16. Ершова Л. М. Трансформація виховного ідеалу у вітчизняній педагогічній теорії і практиці (XIX — початок XX століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Житомир, 2015. 609 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18681/1/dys_Ershova.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
17. Обершт О.М. Поміrkований російський націоналізм на території українських земель (початок XX ст.). *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: *Історія. Політологія*. 2016. № 15. С. 64—72.
18. Журило Д.Ю. Становление и развитие Харьковского технологического института в конце XIX — начале XX веков. Харьков: НТУ «ХПІ», 2016. 264 с.

19. Журило О.Д., Гелетто В.М. Доля професора математики ХТІ Івана Белянкина. *Актуальні питання історії науки і техніки*: матер. 20-ї Всеукр. наук. конф. Київ: УТОПІК, 2021. С. 100—103.
20. Физико-математический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805—1905). Ч. 2. Очерки отдельных кафедр / Под ред. проф. И.П. Осипова и проф. Д.И. Багалея. Харьков: Типография фирмы «Адольф Дарре», 1908. 220 с.
21. Панасюк А.О. Грані характеру професора Василя Івановича Альбіцького (1850—1926(?) рр.). *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матер. XVIII Всеукр. наук. конф. молодих учених та спец., присвяч. ювіл. датам від дня народж. видатних учених в галузі аграрних наук — основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Україні за своїми напрямками: Вернадського Володимира Івановича (1863—1945), Фальца-Фейна Фрідріха Едуардовича (1863—1920), Сапегіна Андрія Опанасовича (1883—1946), Скороходька Антона Калениковича (1883—1954), Шміта Олександра Оттовича (1833—1916) (Київ, 17—18 травня 2023 р.). Вінниця: ТВОРИ, 2023. С. 72—77.
22. Иваненко Д.А. Записки и воспоминания. 1888—1908 гг. Полтава: Полт. голос, 1909. 285 с.
23. Альбицкий Василий Иванович. URL: http://hrono.ru/biograf/bio_a/albicky_vi.html (дата звернення: 11.11.2023).
24. Рада. 1907. № 70. С. 4.

Одержано 19.04.2024

REFERENCES

1. Hutnyk, M.V. (2018). Professor Vasyl Ivanovich Albitsky: a leading scientist of the Kharkiv Technological Institute in the area of hydraulics (19.03.1850 — after 1916). *History of Science and Biography*, 2, 126—138 [in Ukrainian].
2. Hod, B.V., & Yermak, O.P. (2000). Water for Poltava: to the 100th anniversary of the city water utility. *Local history*, 1—2, 181—187 [in Ukrainian].
3. Horbovyi, O.A. (2020). *Comprehensive transformation of the Ukrainian Dnieper region within the context of hydropower development on the Dnieper river (from the late 19th century to the 1980s)*. Candidate's thesis. Pereiaslav. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horbovyi_Oleksandr/Kompleksna_transformatsiia_ukrainskoho_Prydniprovia_u_konteksti_hidroenerhetychnoho_osvoienntia_Dnipro/ (last accessed: 11.11.2023) [in Ukrainian].
4. Nazarenko, S.A., & Pavlova, G.V. (2019). *Scientific schools of Kharkov Technological Institute (NTU "KhPI") in the field of construction and architecture*. Online repository of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (eNTUKhPIIR). URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/ed62ed9a-84ff-405d-8ad4-b1ef0370160/content> (last accessed: 23.11.2023) [in Russian].
5. Tverytnykova, O.Ye. (2009). *Genesis and development of professor P.P. Kopniaev's scientific and technical school of electrical engineering (1885—1950)*. Kharkiv: National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" [in Ukrainian].
6. Tverytnykova, O.Ye., Posviatenko, N.I., & Melnyk, T.V. (2015). *Historical essays about development of applied technical sciences in Ukraine. Using the experience of*

- Kharkiv Polytechnic Institute*. Kharkiv: National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” [in Ukrainian].
7. Kamchatnyi, V.H. (2018). *Scientific and educational achievements of professor I.P. Osipov (1855—1918) in chemistry*. Kharkiv: Golden Pages [in Ukrainian].
8. Biesov, L.M., & Zvonkova, H.L. (2010). Viktor Lvovich Kirpichov, Outstanding Organizer of Engineering Education in Ukraine. *Bulletin of the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”*, 29, 9—18 [in Ukrainian].
9. Radohuz, S.A. (2013). Activities of V.L. Kirpichov as director of the Kharkiv Technological Institute. *International conference “Pereyaslav Rada: Its Historical Significance and Prospects for the Development of the East Slavic Civilization”*. Kharkiv: National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, 75—79 [in Ukrainian].
10. Sorochynska, O. L. (2013). The founder of engineering education in Ukraine V.L. Kyrpychov. *History of Science and Technology*, 4, 112—119 [in Ukrainian].
11. Tovazhnianskyi, L.L. (2013). V.L. Kirpichov and achievements of National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” in the field of mechanics and mechanical engineering. *Bulletin of the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”*. Series: New Solutions in Modern Technology. 10 (984), 3—12 [in Ukrainian].
12. Goncharova, N.O. (2005). Politicization of the national student movement. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*. Series: History, 9, 81—86 [in Ukrainian].
13. Bandus, V.O. (2020). *Scientific achievements of professor V. O. Dobrovolsky (1884—1963) in the field of materials science and general mechanical engineering*. Candidate's thesis. Kharkiv. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/49283> (last accessed: 11.11.2023) [in Ukrainian].
14. Nikolaenko, V.I. (Ed.) (2010). *National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”. History of development. 1885—2010*. Kharkiv: NTU “KhPI” [in Ukrainian].
15. Kirkach, N.F. (Ed.). (1985). *Kharkiv Polytechnic Institute. 1885—1985. History of Development*. Kharkiv: Vyshcha shkola [in Russian].
16. Yerzhova, L.M. (2015). *Transformation of the educational ideal in the domestic pedagogical theory and practice (19th — early 20th centuries)*. Doctor's thesis. Zhytomyr. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18681/1/dys_Erzhova.pdf (last accessed: 19.11.2023) [in Ukrainian].
17. Obersht, O.M. (2016). Moderate Russian nationalism in Ukrainian land (early twentieth century). *Bulletin of Mariupol State University*. Series: History. Political Studies, 15, 64—72 [in Ukrainian].
18. Zhurilo, D.Ju. (2016). *Formation and development of the Kharkov Institute of Technology in the late 19th — early 20th centuries*. Kharkiv: National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” [in Russian].
19. Zhurilo, O.D., & Heletto, V.M. (2021). The fate of professor of mathematics of the Kharkiv Technological Institute Ivan Belyankin. *All-Ukrainian conference “Vital Issues of the History of Science and Technology”*. Kyiv: UTOPIK, 100—103 [in Ukrainian].

20. Osipov, I.P., & Bagaley, D.I. (Eds.). (1908). *Physics and Mathematics Faculty of Kharkiv University in the First Hundred Years of Its Existence (1805—1905). Part II. Essays on Individual Departments*. Kharkiv: Printing company “Adolf Darre” [in Russian].
21. Panasiuk, A.O. (2023). Aspects of the character of Professor Vasyl Ivanovych Albitsky (1850—1926(?)). *All-Ukrainian conference “History of Education, Science and Technology in Ukraine” dedicated to the anniversary dates of outstanding scientists in the field of agricultural sciences — the founders of agricultural research in Ukraine in their respective areas: Volodymyr Ivanovych Vernadsky (1863—1945), Friedrich Eduardovych Falts-Fein (1863—1920), Andrii Opanasovych Sapehin (1883—1946), Anton Kalenykovych Skorokhodko (1883—1954), Oleksandr Otovych Shmit (1833—1916)*. Vinnytsia: TVORY, 72—77 [in Ukrainian].
22. Ivanenko, D.A. (1909). *Notes and memories. 1888—1908*. Poltava: Polt. Golos [in Russian].
23. Albitsky Vasily Ivanovich. URL: http://hrono.ru/biograf/bio_a/albicky_vi.html (last accessed: 11.11.2023) [in Russian].
24. Rada (1907), 70, 4 [in Ukrainian].

Received 19.04.2024

A.O. Panasiuk, graduate student
National Scientific Agricultural Library
of the National Academy of Agricultural Sciences
10, Heroes of Defense str., Kyiv, 03680, Ukraine
e-mail: pandrij432@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-4942-609X>

THE LIFE PATH AND PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF PROFESSOR VASYL IVANOVYCH ALBITSKY (1850—1926(?))

The article presents the results of a study on the character traits of the distinguished hydraulic engineer, educator, public figure, and professor of the Kharkiv Technological Institute, Vasyl Ivanovych Albitsky, with the aim of creating his moral and psychological portrait. The relevance of this research is highlighted by the fact that, despite V.I. Albitsky's significant contributions to the development of science and education, many domestic researchers perceive him as a controversial figure, inseparably linked with the monarchical regime. Unveiling the individuality of this leading scientist in the fields of hydraulics and hydrotechnics opens new perspectives for understanding the connection between his moral values and his scientific and pedagogical activities. To achieve this goal, principles of historicism, objectivity, and comprehensiveness were applied; specialized historical methods such as the historical-biographical and historical-chronological methods were used, along with the prosopographic method, which enabled the reconstruction of the inner world of the professor-hydraulic engineer. The article is based on the analysis of archival materials from the State Archive of the Kharkiv Region and pre-revolutionary publications, which include the memories of contemporaries of the hydraulic engineer. The personality of V.I. Albitsky is revealed as a strong, talented, and confident individual with high moral principles. It is shown

that the core of Professor Albitsky's life and professional activity was deep religiosity, a heightened sense of justice, and a belief in the fundamental role of education in human self-improvement. The results of the study lead to the conclusion that the scientist's attitude towards society in general and colleagues, in particular, was largely determined by political criteria. During a period when pro-monarchical views predominated among colleagues and students, V.I. Albitsky was noted for his openness in communication. However, with the rise of revolutionary sentiments, the professor became more reserved and joined pro-monarchical organizations. At this stage, he primarily communicated with individuals who shared his monarchical beliefs. Nonetheless, the image of V.I. Albitsky embodies a strong, talented personality who, despite the difficulties and challenges of life, persistently and confidently follows his own path. Thanks to his engineering ability to envision and implement his plans and projects even in the most challenging circumstances, V.I. Albitsky can be considered a leading specialist in the fields of hydraulics and hydrotechnics.

Keywords: *V.I. Albitsky, Kharkiv Technological Institute, fields of hydraulics and hydrotechnics, hydraulic engineer, psychological profile, personal traits, moral values, Hydraulic Laboratory.*